

Lai dzīvo miers starp tautām!

12. decembrī Austrijas galvaspilsētā Vīnē sanāc Tautu miera aizstāvēšanas kongress. Par tā mērķiem un uzdevumiem Vispasaules Miera Padomes aicinājumā sacits:

«Tautu miera aizstāvēšanas kongress apvienos kopīgi noteiktu mērķu sasniegšanai visu uzskatu cilvēkus un jebkura veida grupējumus vai asociācijas, kas grib nodrošināt atbrīvošanos, nacionālo neatkarību un drošību, brīvību dzīves veida izvēli un iespējama mazināšanos starptautiskajās attiecībās. Tautu miera kongress apvienos visus, kas grib, lai sarunu gars ņemtu virsroku par lēmumiem, kas pamatojas uz varu.»

Sis aicinājums sasaucas ar biedra Staļina norādījumu, ka mūsdienu miera kustība necenšas pēc kapitalisma gāšanas un socialisma nodibināšanas, bet ka tai ir tikai demokrātiski mērķi cīnīties par miera saglabāšanu starp tautām. Tādēļ arī vēl un vēlreiz tiek atmāskoti kara kurinātāju mēģinājumi iztēlot šo kustību par komunisma propagandas ieroci, lai tādā kārtā atturētu no līdzdalības tajā cilvēkus, kuri stāv tālu no komunisma idejām, bet gatavi cīnīties par kara novēršanu un miera nodrošināšanu. Un, lūk, — norūpējušies par savu, savas ģimenes un visas cilvēces nākotni, labas gribas ļaudis visās pasaules malās, neatkarīgi no ādas krāsas un sociālās izcelsmes, politiskiem un reliģiskiem uzskatiem, izsaka savu piekrišanu Kongresa sasaukšanai un tā mērķiem. Tai skaitā redzam leģendāro literatūras un mākslas darbiniekus kapitalistiskajās zemēs: Pikaso un Matisu, Aragonu un Sartru, Polu Robsonu un Zorži Amadu, Čīles dzejnieci Gabrieli Mistrali un Austrijas pianisti Lisi Rigeru, angļus — komponistu Rutlandu Boutonu un fresku gleznotāju Stenliju Spenseru. Un daudzus, daudzus citus, kuri ar savu dalību, ar saviem zīmumiem un otām apņēmušies kalpot mieram un cilvēces labklājībai.

Rakstnieki un mākslinieki, arodbiedrību darbinieki un ierindas strādnieki, zinātnieki un garīdznieki — viņi labi apzinās un saprot, kādas ciešanas, kādas upurus, kādas asinis un asaru jūras slēpj sevi jauna kara draudi, ko cilvēcei gatavo amerikāņu imperialisti un viņu zvērību sabiedrotie. Karš Korejā, kur laisti darbā visnegēlīgākie cilvēku iznīcināšanas ieroci, Vācijas remilitarizācija un refašizācija, drudžaina bruņošana un atteikšanās no mierīgas sadarbības ar socialisma un demokrātijas nometni, — viss tas runā pietiekami skaidru valodu par imperialistisko benzu un slepkavu turpmākajiem nežēlīgiem nodomiem.

Bet vienkāršie ļaudis, labas gribas cilvēki visās zemēs zina arī to, ka miers var tikt nosargāts un saglabāts, ja tautas miera aizstāvēšanu pārņems savas rokas. Tā ir teicis, tā māca lielais Staļins. Un, paklausot šim norādījumam, zem miera aizstāvju karogiem stājas arvien jauni cīnītāju pulki Eiropā un Amerikā, Āzijā un Krievijas okeāna zemēs. No Tautu miera aizstāvēšanas kongresa tribīnes šogad viņu bridinošais balss atskanēs ar pieaugošu spēku un apņēmību: lai lielgabali klus! Mēs negribam karu un nekad nekarosim pret Padomju Savienību!

Miera cīnītāju avangardā iet lielā padomju tauta un tai blakus, plecu pie pleca — tautas demokrātijas zemju darbaļaudis. Milzu teritorijā, kas stiepjas no Berlīnes līdz Pekīnai, 800 miljoni cilvēku dzīvo un strādā vienas domas, vienas apņemšanās apgarot: būvēt jaunas mājas, valrot zemes auglību, celt savu materiālo un kulturalo labklājību, cīnīties par arvien labāku dzīvi sev un saviem bērniem.

Mēs esam par mieru — tas jau pirms trīsdesmit pieciem gadiem skaidri pateikts padomju valdības pirmajā dekretā, kad pār mūsu zemi atausa Oktobra revolūcijas uzvaras rīts. Par to nepārtraukti runā mūsu diplomāti starptautiskās sanāksmēs un konferencēs, to apliecinā mūsu darbi: uzceluši socialismu, mēs ceļam komunismu. Partijas XIX kongress, izvirzot padomju tautai vēl nebijušu celtniecības uzdevumu, vēlreiz uzskatāmi rāda, ka Padomju Savienības intereses vispār nav atdalāmas no miera lietas visā pasaulē (Staļins).

No 2. līdz 4. decembrim mūsu zemes galvaspilsētā Maskavā notika Vispasaules Ceturtā Miera piekritēju konference. Akademiķa I. Petrovska referātā, delegātu runās, konferences lēmumos un vēstulē biedram Staļinam no jauna izskanēja cildenā doma, ka mēs — par mieru, ka miers ir nosargājams un saglabājams un ka mēs pieliksim visus spēkus, lai tā būtu. Mātes atcerējās pagājušajā karā kritušos dēlus un teica: mēs valrs negribam raudāt! Celtnieki runāja par atjaunotajām pilsētām un solījās nepieļaut, ka tās atkal varētu pārvērsties drupu kaudzēs. Rakstnieki un mākslinieki ziņoja par saviem daļrādes nodomiem — topošām un lecerētām grāmatām, dziesmām un gleznām, kurās tie cildina padomju cilvēku un viņa mierīgo jauncelsmes darbu. Visu daudzo padomju tautu un dažādu profesiju pārstāvj! pateicās valdībai, partijai un biedram Staļinam par laimīgo dzīvi un demonstrēja ciešu apņēmību sargāt savu mieru un labklājību.

Mēs gribam mieru — jā, bet mēs arī neesam leibaldāmi ar draudiem un tēroču žvazdināšanu. Maskavas rūpnīcas «Serp i Molot» tēraudkaustētājs Ivans Turtanovs konferencē teica:

«Tēraudcietā ir mūsu miera griba. Ar katru dienu tā aizvien vairāk pieņemas spēkā. Miera lieta ir drošas rokās. Sis rokas, darbaļaudu spēcīgās rokas, prot ražot tēraudu un mašīnas, būvēt kanālus un elektrostacijas, izaudzēt labību. Padomju metalurģi saka: mēs dodam tēraudu mierīgajai celtniecībai, bet, kad būs vajadzīgs, mēs dosim tik daudz tērauda, lai varētu atvaļēt jebkuru ienaidnieku, ja tas iedrošināsies uzbrukt mūsu socialistiskajai Dzimtenei.»

Izsakot visas padomju tautas vienprātīgo domu, konferences delegāti nosodīja amerikāņu imperialistu agresiju Korejā un bakterioloģisko ieroci pieļetošanu, kā arī vērsās pret ASV, Anglijas un Francijas valdošo aprindu centieniem izraisīt jaunu pasaules karu: prasīja izbeigt Vācijas un Japānas remilitarizāciju; uzstājās par nacionālās neatkarības nodrošināšanu visām tautām; izteicās par Miera Pakta noslēgšanu starp piecām lielvalstīm.

Ar šīm prasībām un novēlējumiem padomju tautas pārstāvji ieradīsies Tautu miera aizstāvēšanas kongresā Vīnē, kur cieši sadarbosies ar visu citu tautu, organizāciju un grupu delegātiem, lai kopīgiem spēkiem atrastu ceļus un līdzekļus, kā likvidēt jau notiekošos karus un novērst iespēju izraisīties jauniem, lai stiprinātu draudzību un brālīgu sadarbību starp visām zemēm un tautām.

Miera spēki visā pasaulē aug un stiprinās. Tautas labi apzinās, ka, lai nodrošinātu stingru mieru, to nedrīkst gaidīt — tas ir jāizcīna, apvienojoties un saliedējot savas rindas.

Sveicam Tautu miera aizstāvēšanas kongresu un novēlam sekmes tā darbā! Lai dzīvo miers starp tautām! Nost ar kara kurinātājiem!

PSRS AUGSTĀKĀS PADOMES PREZIDIJA DEKRETS

Par rakstnieka A. Upīša apbalvošanu ar Darba Sarkanā Karoga ordeni

Par izcillem nopelniem latviešu daļliteratūras attīstībā, sakarā ar 75. dzimšanas dienu apbalvot rakstnieku Andreju Mārtiņa d. Upīti ar Darba Sarkanā Karoga ordeni.

PSRS Augstākās Padomes Prezidijs Priekšsēdētājs N. ŠVERNIKS
PSRS Augstākās Padomes Prezidijs Sekretārs A. GORKINS
Maskavā, Kremli 1952. g. 4. decembrī

VISU ZEMJU PROLETARIEŠI, SAVIENOJĒTIES!

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1952. G.

7. DECEMBRĪ

Nr. 49 (412)

FR. ROKPELNIS

Tautas rakstnieks

Andreja Upīša 75. gadī ietver pašu lielāko laikmetu tautas cīņu un uzvaru vēsturi.

Brīviņu laukos, vienā no skaistākajiem Latvijas novadiem, sākas stāsts par vislielāko postu un netaisnību, kas bija jāpieredz darba cilvēkam, kuru varēja verdzināt, sabrādāt, iemīt dubļos. Kad «Zaļās zemes» 99. izrādē Skrīveru kultūras namā Zarēnu Kārlis vēlreiz atvadījās no Bērziņu Lienes, zālē bija dziļš klusuma brīdis — ikviens par jaunu izjutu, no kādas pekles mēs esam izbrieduši.

Ošu Anna un abi Andri aiziet uz Rīgu, tur nav mazāks posta smagums, bet tur jau zina lielos vārdus par strādnieku šķiras solidaritāti, tur ir jautājumu vakari, Veldenbaums, Rainis, Stučka, Ostrovskis, tur sākas lielā cīņa. Vēl nāk rūgtu zaudējumu dienas, vēl mums jāpavada pēdējā gaitā Ošu Anna, bet nāks Rīgas revolūcija, nāks partija, kas vadīs uzvaru. Pacēlušī acis no grāmatas par plaisu mākoņos, mēs redzam visas debesis gaišas. Redzam mūsu lielo šodienu, mūsu Padomju Latviju brālīgo republiku draudzīgajā saimē.

Andrejs Upītis šo vēsturisko notikumu aktīvs līdzveidotājs, darba tautas lielajā uzvarā Andrejam Upītim ir neizdoši nopelni. Viņa nemirstīgā daļrādē — romāni, lugas, kritikas raksti palīdzēja augt un veidoties strādnieku šķiras cīnītājiem.

Vienmēr atcerēsimies arī Andreja Upīša veikto darbu 1919. gadā Padomju Latvijā mākslas dzīves vadītāja amatā, republikas Augstākajā Padomē, sākot ar 1940. gadu. Rakstnieku savienības valdes priekšsēdētāja amatā, Valsts universitātē, Zinātnu akadēmijā. Lai arī atceramies, ka Tautas rakstnieka goda nosaukums Andrejam Upītim piešķirts Lielā Tēvijas kara gados, kad viņš ar savu rakstnieka darbu bija cīnītāju pirmajās rindās.

Visos latviešu literatūras novados Andreja Upīša darbi iezīmējuši paša augstākās virsotnes. «Zaļā zeme» ir pirmais latviešu romāns, kas saņēma Padomju Dzimtenes Hēlo atzinības balvu — Staļina prēmiju. «Zaļās zemes» iestudējums Akadēmiskajā Dramas teātrī joprojām ir labākais mūsu teātra mākslas sasniegums. Jaunā lielā augstumā padomju literatūrā pācejas

varētu augt progresīva tautas literatūra. Tai pašā laikā latviešu valodā uzrakstītas spožākās slavinājuma rindas par Raiņa dzeju krājumu «Tālas noskaņas zilā vakarā», par Raiņa lugu «Uguns un nakts», un tās uzrakstījis Andrejs Upītis. Andreju Upīti par savu skolotāju un audzinātāju uzskata visi latviešu padomju rakstnieki.

Andreja Upīša daļrade, viņa romāni, lugas pielīdzināmi lielām zinātniskiem darbiem. Pētot latviešu sabiedrības un kultūras vēsturi, strādnieku šķiras cīņas vēsturi, «Jaunās strāvas laiku», buržuaziskās Latvijas varmācību gadus, nevienam zinātnieks nevar pāiet garām Andreja Upīša grāmatām, kur sapulcināts milzums faktū un dots parādību vērtējums. Tur var rasties strīdi par atsevišķiem Andreja Upīša apgalvojumiem, dažu darbinieku notēlojumiem, taču viņa drosmīgie slēdzieni palīdz noskaidrot patiesību.

Andreja Upīša 75. gadu jubileja ir visas padomju literatūras liela svētku diena. Tālu saskatāms mūsu varenajā Padomju zemē, krievu, ukraiņu, igauņu, lietuvju, kā arī bulgaru, poļu un citu tautu valodās tulkots un izdots, Andrejs Upītis ieiet pasaules lielāko rakstnieku saimē, ar jo īpašu spēku apliecinādam, kādu radošu uzplaukumu piedzīvo padomju tautas. Andreju Upīti sveicināt Rīgā sabraukuši slaveni viesi no mūsu Dzimtenes galvaspilsētas Maskavas, no brālīgajām republikām. No visiem republikas novadiem, rūpnīcām, kolchoziem, skolām nāk apsveikumu vārdi, dziļas pateicības, mīlestības apliecinājumi Tautas rakstniekam.

Partijas XIX kongress un biedra Staļina vēsturiskā runa radījuši jaunu varonīgu pacēlumu padomju tautas lielajā gaitā uz komunismu un cīņā par mieru. Šāds laikmets prasa monumentālus literatūras un mākslas darbus. Kopā ar sveicenu vārdiem tāpēc arī nāk visas tautas dedzīgie novēlējumi — sagaidīt no mūsu lielā meistara vēl jo daudzas nemirstīgas grāmatas par slavu komunisma celtniecības laikmetam.

Andreja Upīša monumentalais romāns «Plaša mākoņos».

Andrejs Upītis ir viens no izcilākajiem padomju literatūras zinātniekiem, viņa pētījumi un slēdzieni socialistiskā realisma teorijā palīdzējuši noskaidrot jo daudzus padomju estētikas jautājumus. Turklāt Andreja Upīša pēdējie romāni ir labākie piemēri, kā šis atziņas pielietot rakstnieka darbā.

Partijas XIX kongresa biedrs Maļenkovs vēlreiz uzsvēra, ka mums vajadzīgi Gogoli un Šēdrini.

Abi šie rakstnieki vienmēr bijuši Andreja Upīša gara tuvinieki, romānā «Plaša mākoņos» mēs atrodam daudzas spožas satiras lappuses par «māmuļas» dižvīriem, par Rīgas sīkpilsoniem. Andrejs Upītis meistarīgi prot pielietot savā darbā gan visasāko satiru, ironiju, sarkasmu, gan humora visdažādākās nokrāsas, ka šajā nozīmē pie viņa jāiet skolā visiem mūsu rakstniekiem.

Lai te vēl atgādinām Andreja Upīša kritiku darbu, latviešu rakstniecības vēstures divus sējumus un 1951. gadā izdoto «Latviešu literatūras» pirmo daļu. Tie ir spilgti piemēri aktīvai zinātnē, kas nevis vienaldzīgi grupē faktus, bet gan kā ar nokaltētu dzelzi trenc ārā no literatūras dažādu sugu dekadentus, reakcionārus, diletantus, halturu, lai no ušām iztīrītajā zemē

No Ceturtās Miera piekritēju Vissavienības konferences biedram J. V. STAĻINAM

Dārgais Josif Visarionovič!

Mēs, Ceturtās Miera piekritēju Vissavienības konferences delegāti, sanākuši mūsu Dzimtenes galvaspilsētā — Maskavā, sūtām Jums, visas progresīvās cilvēces gentilajam vadonim un gudrajam skolotājam, savu kvēlo, sirsnīgo sveicienus!

Ar Jūsu dīžo vārdu, biedri Staļin, nesaraunami saistīta cīņa par mieru un tautu draudzību. Savos miera aicinājumos Jūs izsakāt mieru mīlošas padomju tautas visdziļākās jūtas un domas, tautas-humanistes, radītājas un cēlās, ko lielā Komunistiskā partija audzinājusi lepiniski-staļiniskā internacionālisma ideju garā.

Jūsu ledvesmoti, miera piekritēju spēki visā pasaulē diendienā aug un nostiprinās. Šie spēki ir nesekaitāmi, un viņu pirmajās rindās iet padomju tauta.

Jūsu gudrajā vadībā, lielās Ļeņina-Staļina partijas vadībā padomju tauta atjaunoja sliktiem un tūkstotiem pilsetu, rūpniecību un fabriku, ko bija sagrāvuši fašistu barbariskie karapūļi, uzcēla un nemitīgi celj jaunas pilsetas, rūpnīcas, fabrikas, universitātes un skolas, būvē jaunas grandiozas hidroelektrostacijas un irigācijas sistēmas pie Volgas, Donas, Dņepras un Amudarjas. Neredzēti strauji aug mūsu rūpniecība, transports un lauksaimniecība, ceļas mūsu tautas kultūras līmenis un materiālā labklājība, padomju cilvēka darbs kļūst daudzārt vieglāks un ražīgāks.

Jūsu genialie teoretiskie darbi, dārgais biedri Staļin, ar spilgtu gaismu apmirdz mūsu tautas attīstības ceļu uz pilnīgu komunisma uzvaru. Tie iedvesm mums nesatricināmu

spēku un pārliecību cīņā par aizvien jaunā uzvaru sasniegšanu un nostiprināšanu.

Ceturta Miera piekritēju Vissavienības konference vēlreiz demonstrēja lielās padomju tautas miera gribu, tās gatavību cieši sadarboties ar visiem, kas patiesi cenšas novērst jaunu karu, saglabāt un nostiprināt mieru.

Tai pašā laikā Padomju Savienības tautas neaizmirst, ka miers ir apdraudēts, ka amerikāņu un visādi citi kara kurinātāji perina noziedzīgus plānus izraisīt jaunu postošu karu. Padomju Savienības tautas modri stāv miera sardzē. Tās nebalda no kara kurinātāju draudiem un gatavas dot iznīcinošu prettriecienu un sagraut jebkuru agresoru, kas iedrošināsies traucēt mūsu mierīgo darbu, uzbrukt mūsu brīvībai un neatkarībai.

Sajās dienās, pirms Tautu miera aizstāvēšanas kongresa atklāšanas, miljoniem ļaužu visā pasaulē saista savas cerības ar Jums — cilvēces visgaismā ideālu aizstāvi, miera aizstāvi visā pasaulē. Viņu sirdīs dziļi iespiēdušies Jūsu vārdi: «Kas attiecas uz Padomju Savienību, tad tās intereses vispār nav atdalāmas no miera lietas visā pasaulē.»

Mēs, Ceturtās Miera piekritēju Vissavienības konferences delegāti, apliecinām Jums, dārgais Josif Visarionovič, mūsu dziļo uzticību, mīlestību un cieņu. Novēlam Jums, dārgais Josif Visarionovič, veselību un ilgu mūžu par prieku un laimi padomju tautām un visai cilvēcei.

Lai dzīvo miers starp tautām!

Lai dzīvo lielais miera karognesējs, visu tautu uzticamais draugs un skolotājs, mūsu mīļotais biedrs Staļins!

Divas sastapšanās

Ar Andreju Upīti pirmo reizi — gan ne tieši, bet kā ar lielu literāru personību — iepazīnos pirmā pasaules kara sākumā — 1915. gadā. Man toreiz bija 11 gadu. Mani vecāki dzīvoja kādās mājās meža vidū Ziemeļvidzemē — Arclēma pagastā «Pukšos» un kā rentnieki apstrādāja vienu ceturto daļu saimnieka zemes. Katru trešo dienu man nācās iet ganos: «Pukšu» rentnieki pēc kārtas ganīja savus un saimnieka lopus. Tai laikā biju jau kļuvis liels grāmatu draugs, tāpēc savas ganu gaitās vienmēr ņēmu līdzi pa kādai grāmatai, kādas vien varēja dabūt mājās un no tuvējiem kalmiņiem. «Robinsons Krūziņš», «Grafis Monte-Kristo», Kuperā «Zverkavis» mainījās ar «Lips-Tulianu», «Gizelas ērkšķu ceļu» un «Skrejošo holandieci», ko savukārt pēc kāda laika nomainīja Samiso «Pēteris Slemils», Satobriana «Atala» un Tolstoja «Sevastopoles stāsti». Vasaras otrā pusē manās rokās nokļuva kāds varen biezs sējums — tas bija recenziju un literatūras kritikas rakstu krājums «Vārds», — ja nemaldos, 1912. gada izdevums. Krājumu bija sastādījis rakstnieks Andrejs Upītis. Iniciali «A. U.» zem daudzajām recenzijām ielcināja, ka lielākā daļa rakstu šajā krājumā, kas aptvēra visu viena gada laikā iznākušo latviešu literatūras ražu, pieder Andreja Upīša spalvai.

Sākumā man likās, ka nekādu interesantu lasāmvielu šajā blezajā sējumā neatradīšu, daudz labāk būtu patiešām kaut kāds aizraujošs dēķu romāns par jūras laupītājiem vai indiāņiem, un tikai grāmata būs spieda lasīt šo caur un cauri nopietno, zinātniskiem formulējumiem un bieži vien nesaprotamiem izteicieniem un svešvārdiem pilno rakstu krājumu. Bet vajadzēja tikai izlasīt dažas lappuses, — un mani tā savaldzināja lasāmais, ka es ne tikvien ar aizraujošu interesi izlasīju visu krājumu līdz galam, bet tūlīt pēc tam sāku lasīt otrreiz un daudzus rakstus izlasīju pat trešo un ceturto reizi. Uz visu mūžu man iespiēdās atmiņā Andreja Upīša pārliecinošie, asprātīgie, bieži vien nesaudzīgi asi spriedumi un secinājumi. Ak, kā tur klājas pašmāju pseidoklasiķiem un dekadentiem, visiem šiem Viktoriem Eglišiem, Fallijiem, Jakabsonu Kārļiem un citiem Pegaza jātniekiem! Kādus bargus patiesības vārdus nācās dzirdēt visiem sīkspotājiem, salkānās un banālās lektīras sacerētājiem! No Lautenbacha-Jūsmiņa «Niedrīšu Vidvuda» nekas liels nepalika pāri. Un tai pašā laikā — ar kādu siltumu un mīlestību tika atzīmēts katrs dzīvotspējīgs, bieži vien vēl trauslais jauna ista talanta zariņš asinīs!

Izlasījis «Vārdu», es dabūju zināt visu, kas notika un veidojās jaunākajā latviešu literatūrā, iemācījies apzinīgi un vērtējoši noraudzīties literāros notikumus un procesus — sāku saprast pašas literatūras jēgu. Lai nu gan pēc tam es vēl izlasīju veselīem blāķiem visādas lūbu literatūras, bet tie vairs nespēja aizbīvēt skatīenam istās, pilnvērtīgās mākslinieciskās daļliteratūras gaisto apvārsni.

Jau toreiz man radās vēlēšanās kaut ko pašam uzrakstīt — uzrakstīt tā, kā prasīja Andrejs Upītis savā «Vārdā», tā, lai viņam nenāktos čukstēt manu darbu ar ušu duramo, tā, lai nesaudzīgais sōgis varētu pateikt kādu atzinīgu vārdu un pozitīvu vērtējumu par manu sacerējumu. Kā es to izdarīšu, — par to man vēl nebija ne jausmas.

Tāda bija mana pirmā iepazīšanās ar Andreju Upīti. Atskatoties uz tiem laikiem, novērtējot ietekmi, kādu 11 gadus vecais ganu zēns guva, izlasot «Vārdu», man jāatzīst, ka tā bijusi dziļa un paliekama: tā man mācīja vērtējoši pieiet literatūras parādībām, tā lielā mērā veidoja manu literāro gaumi, tā deva pirmo ierosināmu plevēsties rakstnieka darbam.

...Otrreiz — un tagad jau personīgi — iepazīnos ar Andreju Upīti piecpadsmit gadu vēlāk — 1930. gadā. Tad es jau biju izlasījis daudzus viņa darbus — romānus, stāstus, lugas, apcerējumus par literatūru. Atzīmējos man jau bija pirmie sīkie spalvas mēģinājumi Sibīrijas latviešu presē un vairāki neveiksmīgi mēģinājumi tēpat Latvijā tikt pie vārda: pāris reizes biju iesūtījis pa stāstīnam kādā žurnāla un laikraksta redakcijām, kurus nenodrukāja un par kuriem jaunajam autoram pat neatbildēja ne pušplēsta vārda — ne tieši, ne redakcijas vēstulnīkā. Neveiksmju sa-

rūgtināts, es jau biju atmetis domāt kļūt kādreiz par rakstnieku, zaudējis ticību sev un interesējos par rakstniecību vairs vienīgi ar parasto lasītāja interesi. Toreiz pastāvēja divas jauno rakstnieku grupas — «Zaļā vārns» ar atklāti bohēmisku nokrāsu un buržuāziskā estētisma tendenci un tā sauktais «Frauksme», kas gan deklarēja progresīvu tendenci, sludināja «laikmetiskumu» savas grupas jaunradē, plevēšanos dzīves istenībā, bet patiesībā maz ar ko atšķīrās no «Zaļās vārns»: tāpat kā «zaļvārnīši», «trauksminieki» savās dzejas un īsajos stāstīņos ieslīga atklātā vulgārā erotismā, ar ko laikam centās izpaust savu «laikmetiskumu», bet plevēšanos dzīves istenībā apliecināja ar romantiskā garā sacerētiem dzejojumiem par eksotisko tropu pasauli, par Afriku, mērkākiem un papagaiļiem. Acis dūrās pilnīga dzīves nepazīšana, galīga nevarība dzīves istenības atļošanā. Mani pārsteidza tas, ka «trauksminieku» sacerējumi bija pilnīgā pretrunā ar viņu skajajām un diezgan pretenciozajām deklarācijām; mani aizkaltināja viņu bravurie solījumi, kurus viņi savos sacerējumos pilnīgi aizmīrsa un ignorēja, bet tai pašā laikā kļuva skaidrs, ka neko citu no viņiem nevar gaidīt: viņi taču galīgi nepazīna dzīvi, bet, nepazīstot to, nevar tēlot dzīves istenību.

Pārdomas par šo divaino pretrunu bēdās ar to, ka es nolēmu pēdējo reizi izmēģināt savu spalvu, uzrakstīt stāstu un nosūtīt to rakstniekam, kura spriedumiem, lai cik tie bija skarbi un nesaudzīgi, es ticēju. Strādājot ostarā, es izmantoju bezdarba laiku un uzrakstīju savu pirmo noveli «Sieviete», kuru nosūtīju Andrejam Upītim. Ja viņš teiks, ka darbs ir lietojams, es turpināšu rakstīt, ja paziņos, ka tas nekur neder, tad likšu spalvu uz vieniem laikiem pie malas un nekad vairs nemēģināšu rakstīt — tāda bija mana ciešā apņemšanās, un to es arī atklāti paziņoju Andrejam Upītim savā vēstulē, kuru nosūtīju kopā ar noveles rakstu. Pilnīgi vaļsirdīgi, diezgan iedomīgā tonī un skarbi es tur izteiku savus negatīvos uzskatus par latviešu jaunāko literatūru. Kad vēstule bija jau aizsūtīta, es sapratu, ka tā uzrakstīta, saudzīgi izsakoties, izalcinot toni, — izalstis to, mūsu rakstniecības lielmeistars droši vien saskatīties un nemaz nesāks lasīt iedomīgā lescēja sacerējumu. Tāpēc liels bija mans pārsteigums, kad pēc kāda laika saņēmu vēstuli no Andreja Upīša, kurā viņš mani sabāra par dāziem aizspriedumainiem apgalvojumiem manā vēstulē, aizrādīja uz trūkumiem novele, bet tai pašā laikā paziņoja, ka noveli iespiedis žurnālā «Domas».

Pēc kāda laika es apciemoju Andreju Upīti viņa dzīvoklī Rīgā. Personīgā sarunā viņš sīkāk analizēja manas noveles stiprās un vājās vietas un beigās ieteica plevēsties prozas lielajām formām — mudināja uzrakstīt lielāku stāstu vai romānu, jo, pēc viņa domām, tieši tajā virzienā vislabāk varēšot izpausties manas literāras dotības.

Šo sarunu es nekad neaizmirsīšu. Andreja Upīša padomam es paklausīju un plevērsos romānam. Tāpat kā manu pirmo noveli, viņš iespieda «Domās» arī manu pirmo romānu un, lai gan tas vēl bija uzskatāms vairāk kā jauna rakstnieka spalvas vingrinājums un mazāk kā gatavs literārs darbs, — pateicoties šim mēģinājumam, es uz visiem laikiem cieši sadraudzējos ar to daļliteratūras žanru, kurš pēc tam kļuvis par galveno un vistuvāko manā rakstnieka darbībā.

Ar dziļu pateicību atcerēdamies mūsu literatūras lielmeistara vienreizējo ceļu pašķirēja lomu manu rakstnieka gaitu pašā sākumā, šajā īsajā rakstīņā es varēju uzskicēt tikai sīku epizodi — vienu no neskaitāmajām epizodēm, kas kopā veido Andreja Upīša lielās, mīzum plašās un daudzpusīgās darbības skatīenam neapveramo ainavu. Milzīgs ir Andreja Upīša mūža darbs, viss vēltīts tautai un cilvēces garīgai augšupejai, milzīgs ir viņa ieguldījums padomju kultūras neizmējamās apcerīkās — šodien nav nemaz iespējams to visā pilnībā pareizi novērtēt. Mums — viņa laikabiedriem — gribas cerēt, ka lielais meistars vēl ilgi dzīvos un darbosies mūsu vidū un darīs bagātu padomju literatūru un visu padomju kultūru ar daudziem jaunajiem lieliem un nemirstīgiem darbiem.

Vilks Lācis

(No krājuma «Tautas rakstnieks Andrejs Upīša 75 gadi».)

Norādījumi padomju delegātiem

Tautu miera aizstāvēšanas kongresā

Mēs, Ceturtās Miera piekritēju Vissavienības konferences delegāti, sanākuši šī pirms Tautu miera aizstāvēšanas kongresa, apsveicam šā Kongresa saauksšanu un esam pārliecināti, ka tautu pārstāvju tikšanās Kongresā veicinās miera saglabāšanu un nostiprināšanu.

Tautu miera aizstāvēšanas kongress sanāk apstākļos, kad pastiprinājušies jauna pasaules kara draudi. Trešo gadu imperialistiskie agresori zem ANO karoga ved nodevīgu karu pret korejiešu tautu, izjauc pamiera noslēgšanu Korejā. Šai karā intervēti piliēto visdrausmīgākos cilvēku iznīcināšanas līdzekļus, tai skaitā arī bakterioloģiskos ieročus. Turpinās bruņotā intervencija Vjetnamā, Malajā un citās zemēs. Imperialistiskajās zemēs rīt drudžaina bruņošana. Strauji remilitarizē Rietumvāciju un Japānu, pārvērš tās par jauna pasaules kara placdarmu. Imperialisti mīdā kājam tautu nacionālo suverenitāti, neievēro valstu teritoriālo neaizskāramību, iekārto kara bāzes un organizē agresīvus blokus pret miermīlīgām valstīm.

Tikai visu tautu enerģiska cīņa var izjaukt kara kurinātāju noziedzīgos plānus un nosargāt mieru. Tautas negrib karu, tās ir par mieru un pastiprina pretsparu kara kurinātājiem. Arvien plašāk izvērsas visu tautu demokrātiskā kustība miera aizstāvēšanai. Vairāk nekā 600 miljonu parakstu zem Aicinājuma par Miera Pakta noslēgšanu starp piecām lielvalstīm apliecina tautu gatavību aizstāvēt mieru. Iespaidīga tautas spēku demonstrācija cīņā par mieru bija Azijas un Klusā okeāna zemju miera piekritēju kongress, kas šo zemju 1.600.000.000 iedzīvotāju vārdā ap-

liecināja viņu apņēmību nosargāt mieru un tautu drošību.

Kara kurinātāji spiesti ievērot tautu miera gribu. Tāpēc viņi maskē savus agresīvos nodomus ar illeģīgiem paziņojumiem par saviem tā kā miermīlīgiem nodomiem, cerēdami piekārt tautas masas un ieraut tās karā.

Savā cildenajā cīņā par mieru un starptautisko drošību visu zemju miera piekritēji var noteikti pajauties uz padomju tautas maksimālu atbalstu.

Mūsu lielais vadonis biedrs Staļins sacīja: «Kas attiecas uz Padomju Savienību, tad tās intereses vispār nav atdalāmas no miera lietas visā pasaulē.»

Padomju ļaužu centieni plevēstī tam, lai attīstītu mierīgo celtniecību, izvērstu mierīgo rūpniecību, realizētu staļinisko dabas pārveidošanas plānu.

Savu gatavību aizstāvēt mieru padomju tauta demonstrēja, vienprātīgi atbalstīdama Aicinājumu par Miera Pakta noslēgšanu starp piecām lielvalstīm. Aicinājumu parakstījuši visi pieaugušie Padomju Savienības iedzīvotāji.

Izsakot visu padomju ļaužu gribu, Ceturta Miera piekritēju Vissavienības konference uzdod padomju delegātiem Tautu miera aizstāvēšanas kongresā:

1. Paziņot par padomju tautas apņēmību aizstāvēt mieru un par tās gatavību sadarboties ar visiem, kas patiesi cenšas novērst karu, nostiprināt tautu draudzību, paplašināt ekonomiskos un kultūras sakarus starp valstīm.

2. Atzīt par pareizu Vispasaules miera padomes darbību, kuras mērķis ir attīstīt un stiprināt miera piekritēju kustību, kurai ir izcila loma cīņā par kara novēršanu.

3. Atbalstīt prasības aizstāvēt tautu nacionālo neatkarību un suverenitāti kā vienu no svarīgākajiem miera saglabāšanas un stiprināšanas nosacījumiem. Izteikties par to, lai visām tautām būtu garantēta drošība un viņu teritoriju neaizskāramība, sava dzīves veida brīva izvēle katrai tautai un iespēja uz līdztiesības pamatiem realizēt plašu ekonomisku un kultūras apmaiņu starp tautām.

4. Pieprasīt izbeigt militāro agresiju Korejā, pēc iespējas drīzāk noslēgt pamiera, ievērojot starptautiskās vienotības, un ievērot no Korejas visu armiju karaspēku.

5. Kategoriski nosodīt amerikāņu agresoru rīcību — bakterioloģisko ieroču lietošanu, kas ir baigs cilvēku masveida iznīcināšanas līdzeklis. Pieprasīt, lai aizliegta bakterioloģiskos, atomu, ķīmiskos un citus cilvēku masveida iznīcināšanas līdzekļus un bargi soda personas, kas vainīgas šo līdzekļu lietošanā.

6. Neatbildīgi prasīt, lai tautu vienprātīgā prasība noslēgt Miera Pakta starp piecām lielvalstīm tikti realizēta, ievērojot, ka Miera Pakta noslēgšana radīs apstākļus ilgstoša miera nodrošināšanai starp tautām, bruņojumu samazināšanai un visu strīdīgu starptautisko jautājumu atrisināšanai miera ceļā.

Mēs, Ceturtās Miera piekritēju Vissavienības konferences delegāti, aicinām visus padomju ļaudis, visus miera draugus visās zemēs pastiprināt cīņu par mieru, nenogurstoši atmaskot visas cilvēces jaunāko ienaidnieku — kara kurinātāju tīkojumus.

Miera spēki ir neuzvarami. Mieru vajag un var nosargāt!

Lai dzīvo miers starp tautām!

Nost kara kurinātājus!

Partijas XIX kongress un rakstnieku uzdevumi

2. decembrī notika Latvijas Padomju rakstnieku savienības partijas pirmorganizācijas sapulce, kurā apsprieda partijas XIX kongresa izvirzītos uzdevumus literatūras darbiniekiem. Referātu par šo tematu nolasīja LKP CK daļliteratūras un mākslas nodaļas vadītāja b. M. Buša, it īpaši pakāvējoties pie tipiskuma problēmas, ko PSKP Centralās Komitejas pārskata referatā partijas XIX kongresā ar tādus spēkus pasvītrojis biedrs Majenkovs. Referente norādīja uz raksturgājākajām parādībām un konfliktiem republikas rūpniecībā un lauksaimniecībā pašreizējā periodā un aicināja atspoguļot tos mākslas darbos. Tāpat arī jāprot saskatīt jaunās rakstura īpašības cilvēkos. Biedrs Staļins ir vairākkārt norādījis, kādam jābūt Ļeņina tipa darbiniekam — šos norādījumus, kā arī grozīto partijas Statutu prasības vajag likt pamatā, veidojot padomju cilvēka, īpaši komunistu tēlu literatūrā.

Partijas XIX kongresa materiāli un biedra Staļina darbs «Socialisma ekonomiskās problēmas PSR Savienībā» izvirza padomju tautai grandiozu komunisma celtniecības programmu. Rakstniekiem dziļi jāstūde šie dokumenti, lai zinātu, kas ir galvenais,

tipiskais katrā mūsu dzīves nozarē. Citādi nevarēs radīt arī tipiskus tēlus.

Debatēs V. Lukss atzīmēja, ka partijas XIX kongresa lēmumu gaismā jāpārskata kā visas Rakstnieku savienības, tā arī katra rakstnieka individuālie plāni, lai tie atbilstu jaunajam paaugstinātajam prasībām. Runātājs norādīja uz neciešamo stāvokli dramaturģijā, kur pēdējā laikā iestāties pilnīgs apstākums, uz trūkumiem un kļūdām pēdējos «Karoga» numuros ievietotajā dzejā. Vēl joprojām ir arī gadījumi, kad atsevišķi rakstnieki slimīgi reaģē uz savu darbu kritiku.

A. Grigulis atzīmēja, ka biedra Maļenkova norādījumiem par tipiskumu literatūrā un mākslā ir ārkārtīga nozīme padomju literatūras tālākā attīstībā. Mums ir ne mazums darbu, kuros, šķiet, viss ir kārtībā, un tomēr tie ir bāli, neinteresanti. Tas tāpēc, ka tajos tipiskais nav ieguvis māksliniecisku vispārinājumu, saasinājumu, no kā līdz šim baidījāmies. Mums ir bijusi sveša hiperbola, bez kā nav iespējama satīra, bet kritika līdz šim to pat apkarojusi kā «netipisku» krāsu sabiezējumu.

— Partijas XIX kongresa materiāli, biedra Staļina darbs «Socialisma ekonomiskās problēmas PSR Savienībā» iedvesmo mūs visus, jo paver grandiozas perspektīvas mūsu dzīves un literatūras attīstībai, — teica K. Krauplītis. — Rakstnieku savienības, tās partijas pirmorganizācijas un redakciju uzdevums visiem spēkiem cīnīties par to, lai parādītu vairāk labu darbu, lai nedotu iespēju rasties halturai un pēkšņiem sacerējumiem.

I. Muižnieks kritizēja dzeju, kas lielāko daļu ir nekonkrēta — vispārlieku vārdiem traktē parāgīgas tēmas.

— Būtu pārāk pesimistiski apgalvot, — teica V. Kaupužs, — ka mums nemaz nebūtu īsā stāsta. Viens pats Evalds Vilks šogad sarakstījis ap desmit stāstus, bet par tiem mūsu kritika nez kāpēc nerunā. Tas norāda, ka ne Rakstnieku savienība, ne «Karoga» un «Literatūras un Mākslas» redakcijas nopietni neinteresējas par šī žanra izkopšanu.

Vēl runāja M. Sacs-Aņlins un J. Ratners.

Galavārdā M. Buša atzīmēja, ka sapulcē nav bijis vajadzīgās aktivitātes. Tas norāda, ka Rakstnieku savienībā un tās pirmorganizācijā vēl joprojām nav cīnījies kritika un paškritika, bet bez plaši izvērstas kritikas un paškritikas, kā zināms, nav iespējama attīstība.

TAUTAI VELTĪTS DARBS

Mūsu ievērojamā un iemīļotā Tautas rakstnieka Andreja Upīša 75 gadu jubilejai lielu balvu saņem viņa lasītāji — 21 sējumu Kopoto rakstu. Sējumi ir prāvi, ap 60 loksnes caurmērā katrā, tie aptver gandrīz visus lielākos darbus, ko rakstnieks līdz šim publicējis. Turpmākiem sējumiem vēl atliek tulkojumu izlase, «Latviešu literatūras vēsture», vairākos sējumos izvērstā «Romana vēsture», plašais darbs par socialistiskā realisma teoriju un estētiku, pie kā autors patlaban strādā, un, protams, tie darbi, kurus viņš vēl rakstījis. Atzinību pelna arī Latvijas Valsts izdevniecība, kas centusies sekmīgi veikt izcilā vārda meistara rakstu klajā laišanu.

I

Andreja Upīša Kopoto rakstu parādīšanās ir ievērojams notikums mūsu tautas kultūras dzīvē. Vispirms jau tai ziņā, ka tie spīgti apliecina progresīvās, demokrātiskās nometnes spēku latviešu literatūrā jau pirmspadoņju laikā un labākos, izcilākos latviešu padomju literatūras sasniegumus visas padomju literatūras mērogā tagad. Tie parāda ne vien Andreja Upīša personīgo izaugsmi un kāpienu no viņa pirmajiem stāstiem gadsimta sākumā, kuros realistiskā metode jau stichiski pārcēl zināmas dzīves īstenības slāņus, līdz socialistiskā realisma meistardarbam — romanam «Plaša mākoņos». Līdz ar to Andreja Upīša Kopotie raksti parāda visas latviešu progresīvās literatūras un sabiedriskās domas augšanu un nostiprināšanos.

Vēl vairāk. Aptverot A. Upīša daudzpusīgo daiļradi tās revolucionarajā attīstībā, viņa Kopotie raksti apliecina marksistisko principu triumfu un proletariāta revolucionārās cīņas vadošo un virzošo, auglīgo spēku latviešu literatūras attīstībā.

Jau pirmais plašākais Andreja Upīša darbs, 1907. gadā publicētais stāsts «Pilsonis» (Kopotie raksti, VI sēj.), kaut arī vēl mākslinieciski nelīdzsvarots, ieņem redzamu vietu latviešu literatūrā. Ar to Upīts nostājas kritizētāja realisma pozīcijās. Ar to latviešu prozā sākas buržuāzisko veikalnieku un nacionālistu atmakojošā līnija, ko Upīts ar pieaugošu spēku turpina nākamajos darbos.

Viena no visraksturīgākajām un reizē visvarīgākajām līnijām Andreja Upīša plašajā un daudzpusīgajā literatūrā sabiedriskajā darbā ir viņa nemīlīgā, asā un principiālā cīņa pret latviešu buržuāziju, pret tās reakcionāro politiku, pret tās centieniem uzkuņģēt tautu un savas šaurās ekspluatatoru šķiras intereses pasludināt par visas tautas interesēm. Reizē ar to Upīts atmakojošs ne vien buržuāziskās ideoloģijas tukšumu, šaurumu, bet arī tās prettautisko raksturu. Viņš uzbrūcis ne vien latviešu melsimīnīciskajai lielburžuāzijai, kas grupējās ar Rīgas Latviešu biedrību, apmuīznīciskās un cariskās reakcijas sulātni Fr. Veinbergu, vēlāk ar Ulmaņa budzu partiju, bet arī dažādiem liberāliem, buržuāziskiem demokrātiem, oportunistiem, kas izlikās apkarot latviešu buržuāziju, bet patiesībā kalpoja tās šķiriskajām interesēm un lida lasīt druskas no lielo fabrikantu, bankieru, namsaimnieku un budzu dziru gaida. Upīts nekad neželēja arī dažādos spalvas varopus, buržuāzijas dienderus presē. Upīša ilgā, nepiekāpīgā cīņā pret buržuāziju un tās atmakojošos visos žanros palīdzēja nostiprināties šķiras apziņai strādniekos, palīdzēja izkarojumu masas pārvērst par proletariāta rezervi. Tāpēc viņa daiļradē bija liela revolucionārā zējoša nozīme, jo tā dzīves pārveidošanu veica no proletariāta revolucionārās cīņas pozīcijām.

Kopotie raksti šo cīņu parāda visā tās daudzpusībā, saturā un cīņas ieroču daudzveidībā. Buržuāziskās nacionālistu Upīts atmako gan savās novelēs, stāstos, romānos, gan dramās, vienģēlīenos, gan savā publicistikā un Tārvas Annijas satīriskajā dzejā, gan literatūras kritiķā un vēsturē. Nav žanra, kuru Upīts nebūtu pārvērtis par kaujas lauku. Nav tādas parādības buržuāziskajā sabiedrībā, tās literatūrā un kultūras dzīvē vispār, kural Upīts nebūtu uzbrūcis, kuras reakcionāros pamatus, tautai naidīgo būtību viņš nebūtu atmakojojis.

Padomju laikā no Andreja Upīša agrākajiem darbiem atsevišķas grāmatas bija izdoti «Slāsti par mācītājiem», «Sūnu cēma zēni», noveļu izlase, vienģēlīeni un dažī agrākie romāni. Turpretim viss viņa noveļu, stāstu un romānu valrums, «Robežnieku» romānu cikls, kā arī lielās lugas šad tad bija dabūjamas tikai antikvāriatos. Pir-

mie Upīša stāsti mūsu grāmatu tirgū bija īsts retums, tikpat kā nevarēja dabūt arī romānus «Pilsonis», «Pēdējais latvietis», «Zelts», «Sieviete», «Māsas Gertrudes noslēpums», «Pēr-kona pievārtē», «Zem naglotā papēža». Kopotie raksti tagad dod katram lasītājam iespēju pilnībā iepazīties ar Tautas rakstnieka plašo un nozīmīgo mākslas devumu.

II

Andreja Upīša Kopotie raksti sevišķi nozīmīgi arī tai ziņā, ka tie pirmo reizi vienviet sniegta viņa publicistika (XVIII sēj.), satīriskā dzeja un publicistiskā literatūras kritika (XVI sēj.). Līdz šim šie raksti bija izkaisīti pa daudzu avīžu un žurnālu lapas pusēm un zināmi tikai literatūras pētniekiem. Tagad tie pieejami ikvienam. Līdz ar to visā augumā mūsu priekšā parādās Andrejs Upīts arī kā izcilākais latviešu publicists. Viņa kaujinieciskā nostāja pret buržuāziju un tās sulātniem top redzama vēl skaidrāk un noteiktāk, jo tieši publicistikā viņš ir visasāks un nesaudzīgāks pret tautas lenālnīcīkiem un apspīdējiem. Te viņš runā tiešu un atklātu valodu, sauc pretiniekus viņu īstajā vārdā. Te viņš atklāti lieto nežēlīgo satīras ieroci, padara melnos reakcijas vīrus smieklīgu tautas acīs un līdz ar to pretīgu.

Andrejs Upīts ir izcils politiskās satīras meistars. Ja viņš sāk par kādu smieties un to «apstrādāt» ar satīras ierociem, tad sabiedrības acīs tā presītis ir iznīcināts. Tā Andrejs Upīts Stoliņa reakcijas gados «nosmēja» toreizējos dekadentus. Tā viņš priekš pirmā pasaules kara šautīja latviešu liberāļus («klībarajus») un citus «tautas viskopas» lietas viltīgos sludinātājus. Tā viņš pelāvis samala latviešu buržuāzisko literatūru 20. gados, parādot tās «skanošo tukšumu». Arī Ulmaņa budzu partija dabūja ne mazumu cīest no Upīša politiskās satīras. No Andreja Upīša smieklīkiem baidījās visi melnās un peleķas reakcijas vīri. Un ne bez pamata.

Andreja Upīša Kopotie raksti atdzīvinā slavenās lappuses latviešu progresīvās publicistikas vēsturē, latviešu sabiedrisko cīņu vēsturē. Arī šodien tās ir nozīmīgas cīņā pret buržuāzisko nacionālistu un tā iesīkstējusām paliekām vakardienas cilvēku apziņā. Tāpat arī mūsu padomju rakstnieki un publicisti var mācīties no Andreja Upīša slavenajām satīras tradīcijām, lai ar izsmiekla uguni «izdedzinātu» no dzīves visu negatīvo, satrunējušo, atmīrstošo, visu to, kas kavē kustību uz priekšu» (G. Majenkovs).

Publicistikas, satīriskās dzejas un «jautrās kritikas» («Ar usņu duramo») ievietošana Kopotajos rakstos ir nozīmīgā vēl tai ziņā, ka palīdz labāk izprast arī Andreja Upīša romānos, romānos, lugas un literatūras kritiku, palīdz labāk saskatīt, ka arī te viņš ir cīnītājs. Kopoto rakstu ievadā (I sēj.) Upīts pats raksta: «... Jāpiezīmē, ka viņa manā garajā rakstnieka mūžā mana beletristika nekad nav stingri norobežojusies no publicistikas. Ikkatra laikmeta sabiedriskajās un ideju cīņās allaž pa priekšu gājušas teoretiskās polemikas un satīriski fejetoni dzejā un prozā, un tad tikai no tās pašas ideju kolīzijas un sociālās jūtības izaudzis viens otrs beletristisks sacerējums». Tāpat XVIII sējuma ievadā Upīts pasvītrot: «Starp manu beletristiku, literatūras kritiku un publicistiku nav principiālas starpības, izpausmes žanros dalītas, tās vieno kopīga ideja, tendence un sabiedriskais vai politiskais mērķis». Tāpēc Upīša proza un dramaturģija, arī literatūras kritika ir tik aktuāla un kaujinieciska. Šai ziņā A. Upīts latviešu literatūrā turpina slavenās krievu revolucionāro demokrātu tradīcijas. Ne velti viņa Kopoto rakstu nodāļas, kur uzņemta literatūras kritika, sastopami arī publicistiski raksti, un publicistikas nodāļas lasāms dažs labs literatūrkritiskais raksts.

Pirmreizējā nozīme ir arī Andreja Upīša Kopoto rakstu XVII sējumam, kurā uzņemtas viņa recenzijas un literatūrkritiskie raksti no 1906. līdz 1930. gadam. Tie ir svarīgi mūsu literatūras mantojuma novērtējumā, buržuāziskās literatūras bezīdējiskuma un reakcionārisma atmakošanā. Tie spīgti atsedz Andreja Upīša vietu un nozīmi latviešu progresīvās literatūras kritikas cīņās un marksistiskās kritikas veidošanā. Tie parāda, kā Andrejs Upīts, turpinot J. Jansona, J. Raiņa, J. Asara u. c. latviešu demokrātiskās literatūras kri-

tiku tradīcijas un mācoties no krievu lielajiem kritiķiem, it sevišķi no V. Beļinska un M. Gorkija, top par pašu izcilāko latviešu literatūras kritiķi un teoretīķi. Jo sevišķi nozīmīgas ir nodāļas: «Studijas un kritikas» un «Realisms literatūrā». Šis sējums spilgti parāda, ka Andrejs Upīts par izcilu prozas un dramaturģijas meistaru izaug cīņā sakarā ar literatūras kritiķa darbu, nemīlīgi vērtējot citu rakstnieku sacerējumu idejiski māksliniecisko vērtību, pakāpeniski noskaidrojot literatūras pamatus un realisma principus.

III

Andreja Upīša Kopotie raksti parāda arī to, ka taisni patlaban, neraugoties uz 75 gadu vecumu un lielo, nemīlīgu mūža darbu, rakstnieks ir īsti savu spēku briedumā. Visu dzīvi viņš ir ļoti intensīvi un produktīvi strādājis, bet tieši tagad viņš rada ar vislielāko darba prieku un rosmi, vislielāko domas skaidrību un māksliniecisko briedumu.

XI un XII sējumā uzņemti romāni-epopejas «Zaļā zeme» un «Plaša mākoņos». Tie iezīmē Upīša daiļradē augstākās virsotnes un ir izcili sasniegumi visas padomju literatūras mērogā. Jau Tēvijas kara gados sarakstītā «Zaļā zeme» pārsteidza ar savu dziļi pareizo dzīves izpratni, daudzkrāsainiem, stingri realistiski zīmētiem raksturiem, plastisko, ārkārtīgi tēlaino, kuplo un precīzo valodu. «Plaša mākoņos» iezīmē vēl augstāku idejiski mākslinieciskās attīstības pakāpi, jaunu novatorisku izvirzīšanu un to novatorisku atrisinājumu uz socialistiskā realisma pamatiem. Latviešu literatūrā nav otra darba, kur tik dziļi un pareizi, tik krāsaini un daudzpusīgi būtu notēlots strādnieks gan darbā, gan mājās dzīvē, gan visdažādākos kolektīvos, masu akcijās un šķiru cīņā, gan idejiskā apvāršņa plašumā, gan psiholoģisko pārdzīvojumu dziļumā. Individuālo un kolektīvo, masas attiecību jautājums romāna tēlojumā atrisināts ar izcilu māksliniecisku meistarību. Lai saprastu, ko rakstniekam devusi marksisma-lenīnisma teorijas un socialistiskā realisma metodes radošā apgušana, pietiek salīdzināt skaidri un noteikti zīmēto Kalvīnu Andra tēlu «Plaša mākoņos» ar iekšēji pretrunīgo, dažādi tulkotāmo Mārtiņa Robežnieka tēlu «Robežnieku» triloģijā vai arī pašu strādnieku kustības tēlojumu romānā un triloģijā.

Un tomēr Andrejs Upīts pats domā, ka tas, ko viņš līdz šim veicis, patiesībā ir tikai sākums, ka jāraksta daudz labāk, daudz spēcīgāk. «Val tā vien var un val tā vien vajag rakstīt!» — saka pats rakstnieks, kad iesāk runāt par viņa pēdējiem romāniem un turpmākiem nodomiem. Tas liecina par rakstnieka lielo jaunrades spraigumu, viņa lielo atbildības apziņu tautas priekšā un to, ka viņš savu personīgo jaunrades darbu skata un vērtē visas padomju literatūras attīstības un uzdevumu gaismā. Tas liecina arī to, kādu milzīgu enerģijas krājumu rakstnieks rād padomju tautā, kas pati ir jauna un nēlismāma jaunrades augstsprieguma piesātināta.

Ļoti nozīmīgi ir Andreja Upīša Kopoto rakstu XIX un XX sējums. Pirmajā sakopoti visi viņa pārejie darbi, kas rakstīti Tēvijas kara gados, otrajā — kas rakstīti pēc kara. Abos sējumos uzņemti daudzi tādi darbi, kas līdz šim bija iespīesti tikai periodikā vai pat nemaz nebija iespīesti. Ļoti daudz pirmpublicējumu ir tieši XX sējumā. Tajā uzņemtas Andreja Upīša lugas «Spuldzes maisā» un «Zaļā zeme», teoretiskie raksti par socialistisko realismu, apcerējumi par redzāmākajiem krievu klasiskās un padomju literatūras pārstāvējiem, recenzijas par latviešu un krievu padomju rakstnieku darbiem, publicistiski raksti par aktuāliem literāriem un sabiedriskiem jautājumiem, starp tiem arī raksti, kas aicina cīņā par mieru un atmako imperialistiskos kara kurinātājus. Plašā nodājā pirmo reizi publicētas A. Upīša īsākas runas un uzrunas dažādos sabiedriski nozīmīgos sarīkojumos mūsu republikā.

Jau šis vispārējais tematiskais uzskatījums norāda, cik vīspusēgs šis sējums Andreja Upīša pēckara literāri sabiedriskās darbības raksturojumam. Tas parāda, ar kādu padomju patriota dedzību un rosmi rakstnieks atsaucies svarīgākajām parādībām un jautājumiem mūsu republikas un visas Padomju Savienības dzīvē. Daudz publicistiskie un literāri kritiskie raksti, apcerējumi, recenzijas, runas, uzrunas pauž ilgās sabiedriskās cīņas izaugša

izcila rakstnieka dziļu dzīves gudrību, apvienotu ar jauneklīgu jaunās padomju dzīves cēlāja entuziasmu. Tie pauž dziļu Padomju Dzimtenes mīlestību un nelokāmu uzticību Lenīna-Staļina partijai, bezgala cieņu lielā padomju darbā un vadoņa biedra Staļina ģenialitātei. Plašais sējums (1118. lpp.), kas nesen iznācis, liecina, ka rakstnieks savā 75. gadadienā nav nostājies kaut kur nomaļus mūsu varenās dzīves straujajam plūdumam, bet gan stāv tā vidū un ar savu vērogo, plašo skatu veras tā dziļumos un tālēs, kur pie sārta apvāršņa jau skaidri saskatāma austošā komunisma saule. Un no šīs tuvās komunisma perspektīvas viņš runā uz šodien un uz mums, vēl laimīgākas rītdienas cēlājiem.

Runājot par Andreja Upīša literāro darbību pēckara gados, jāatzīmē vēl viena ļoti svarīga līnija — viņa ciešie sakari ar krievu literatūru. Ja Kopoto rakstu iepriekšējie sējumi parāda Upīša izaugšanu uz progresīvās krievu klasiskās literatūras pamatiem, tad Tēvijas kara laikā, bet jo sevišķi pēckara darbi parāda, ka viņš tieši dzīvo un elpo krievu lielajā literatūrā. To vispirms jau skaidri norāda viņa raksti, lekcijas un runas par krievu pirmspadoņju un padomju klasiķiem V. Beļinski, A. Puškinu, I. Krilovu, N. Gogoli, M. Salтиков-Ščedrīnu, M. Gorkiju, A. Tolstoju, M. Solochovu, A. Fadejevu u. c., kā arī viņa plašie, vēl nepublicētie pētījumi par krievu romāna vēsturi sakarā ar visas pasaules romāna vēsturi.

Upīts uzmanīgi seko visam tam ievērojamākajam, kas parādās krievu padomju literatūrā. Vairākus gadus kā Staļina premiju komisijas loceklis viņš recenzēja apbalvošanai iesūtītos darbus. Šis recenzijas tagad publicētas XX sējumā. Radoši strādājošs socialistiskā realisma teorijas un estētikas izveidošanā, Upīts ir rūpīgi pētījis krievu padomju daiļliteratūras un literatūras kritikas un teorijas attīstību. Kā rāda arī viņa teoretiskie raksti šā gada «Karo-gā», socialistiskā realisma teorijas jautājumus viņš nerisina abstrakti, atrauti no padomju literatūras prakses, bet gan tieši uz tās balstoties. Savus secinājumus un atzinumus viņš vienmēr atbalsta uz literāriem faktiem un partijas norādījumiem. Padomju literatūru uzskatī par visaugstāko pakāpi cilvēces mākslinieciskajā attīstībā, Upīts tai pašā laikā stingri kritiski vērtē atsevišķus darbus, kaut arī tos būtu rakstījis visu atzīts autors.

Saturā bagātīgo un ārkārtīgi plašo Upīša Kopoto rakstu XX sējumu ar dziļu prieku un atzinību lasīs ikviens padomju literatūras un kultūras draugs.

IV

Sagatavojot izdošanai Kopotos rakstus, Andrejs Upīts savus darbus no jauna rūpīgi pārlūkojis un izdarījis virkni stilistisku labojumu, sevišķi tajos, kas sarakstīti priekš pirmā pasaules kara. Stila labojumi izdarīti arī romānos, piemēram, «Pēdējā latvieti», «Renegatos» u. c. Labojoti stils, koncentrēts, precīzēts, konkretizēts, atņemta liekvārdība, dažī naturalistiski apraksti un izplūdušas, nekonkrētas frazes. Publicistiskajos un literatūrkritiskajos rakstos precizēta terminoloģija un dažviet izdarīti īsinājumi. Vājākie, nenozīmīgākie darbi nav nemaz uzņemti. Tas viss norāda, ar kādu atbildības sajūtu autors izturējies pret saviem darbiem.

Ir izdarītas arī citas ievērojamas pārģrozības. Līdz šim stāsts «Pilsonis» bija pazīstams kā atsevišķs darbs. Tagad tas pievienots romānam «Pēdējais latvietis» kā pirmā daļa. Līdz šim «Jaunos avotus», «Zīda tīklā» un «Ziemeļa vēju» Upīts sauca par «Robežnieku triloģiju», turpreti tagadējos Kopotajos rakstos šī nosaukuma valrs nav. Šie romāni apvienoti ar buržuāziskās Latvijas laikā pasāktās romānu virknes «Laikmeta griežos» romāniem «Jāņa Robežnieka pārnākšana» un «Jāņa Robežnieka nāve». Tiem visiem, pievienojot «Vecas ēnas» kā ieskaņu romānu, dots kopīgs nosaukums: «Robežnieku romānu virkne». Agrāk pazīstamā vēsturisko romānu triloģija «Laikmeta griežos» sadalīta četros romānos: «Kunga pātaga», «Pirmā nakts», «Uz Igauniju robežām», «Pie Rīgas vārtiem».

Vērtējot Andreja Upīša Kopoto rakstu izdevumu, jāizsaka arī dažas kritiskas piezīmes.

Viens no svarīgākajiem jautājumiem Kopoto rakstu izdevumos ir materiāla izkārtojums. Andrejs Upīts savus rakstus kārtojis pēc chronoloģiskā un žan-

ru principa, atsevišķos sējumos arī pēc tematikas.

Tomēr jāatzīst, ka plašā un daudzveidīgā darbu klāsta izkārtojums nav vēl pilnīgi apmierinoši atrisināts.

No pirmā līdz trešajam sējumam chronoloģiskā kārtībā sakopoti pirmie stāsti un priekšpadoņju laikā sarakstītās noveļu grāmatas. Tad nāk romāni — no IV līdz XII sējumam. Bet te chronoloģijas princips radikāli lauzts, jo XI un XII sējumā ievietoti arī padomju laikā rakstītie romāni «Zaļā zeme» un «Plaša mākoņos», kas veldoti ar socialistiskā realisma metodi. Pēc tam kārtotājs atgriežas atpakaļ uz pirmspadoņju laiku — XIII un XIV sējumā uzņemta pirmspadoņju dramaturģija, pēc tam seko stāsti jaunatnei, dzeja, atdzejojumi, satīriskā dzeja, publicistiskā literatūras kritika, recenzijas un literatūrtēorētiskie apcerējumi, publicistika un apceres. XIX un XX sējumā, kā jau redzējām, pirmajā vietā likts chronoloģiskais princips: tur sakopoti Tēvijas kara laikā un pēc kara dažādos žanros sarakstītie darbi. Darbu izkārtojumu diezgan jūti attraucis sējumu plašais apjoms. Ja sējumi būtu mazāka apjoma, tos varētu izveidot viengabalainākus.

Tāpat kā atsevišķos sējumos izdalīti Tēvijas kara laikā un pēckara darbi, tā īpašā sējumā pārskatāmības labad derēja sakopot Oktobra revolūcijas un pirmajā Padomju Latvijas laikā (1917.—1920.) rakstītos darbus. Te būtu jāuzņem 1918. gadā vācu okupācijas cietumā rakstītais noveļu krājums «Atkusnis», šai laikā rakstītie dzejojumi un dzejojumi, dažas atsevišķas noveles, kas publicētas tā laika padomju izdevumos, publicistiskie raksti un pirmās padomju literatūras teorijas mēģinājums — 1919. gadā rakstīta brošūra «Proletariskā māksla». Tagad, turpretim, šie darbi izkaisīti pa dažādiem sējumiem. Tie uzņemti II, XV, XVIII un XXI sējumā.

Lai gan Andrejs Upīts ar lielu rūpību vācīs kopā savus periodikā izkaištos rakstus un daiļdarbus, tomēr vēl ne viss nozīmīgais materiāls savākts. Daudz kas no tā, kas iepriekšējos sējumos palicis neievēlots, sakopots pēdējā iznākusajā (XXI) sējumā ar nosaukumu «Atlikušie». Te ievietoti vēl dažī pirmie stāsti, dažī 1919. un 1940. g. stāsti, nepabeigtais satīriskais romāns «Zīgu Ješka Rīgā» un romāns «Renegāti», 1919. un 1920. g. lirika, pirmā satīriskā dzeja, Tārvas Annijas proza, 1919. un 1940. g. publicistika un literatūras kritika, fragmenti no 1919. g. apcerējuma «Proletariskā māksla», kā arī 1923. gadā rakstītā autobiogrāfija «Rīta cēliens». Kā redzams, šis sējums ir interesants un nozīmīgs. Tomēr joprojām paliek nesakopoti daudzi svarīgi literatūrvēsturiski raksti.

Kopoto rakstu padomju izdevumos parasti pievienotas arī biografiskas piezīmes, lai lasītājs varētu zināt, kad un kādos apstākļos darbs sarakstīts, kad un kur pirmo reizi publicēts, kādus grozījumus rakstnieks vēlāk izdarījis, utt. Andreja Upīša Kopotajos rakstos šādu piezīmju nav. Tas ir liels trūkums, ļoti apgrūtina lasītājam orientēties Upīša darbos un dziļāk izprast to vēsturisko nozīmi. Parasti (bet ne vienmēr) atzīmēti tikai sarakstīšanas vai izdošanas gads. Dažiem sējumiem ir autora priekšvārdi. Tādi kultūrvēsturiski priekšvārdi un piezīmes, bet daudz plašāki, vajēja būt katram sējumam. Lasītājs grib arī redzēt nevis vienu vien, bet vairākus rakstnieka uzņēmumus, pie tam dažādos laikos, tāpat arī viņa rokkrastu un pirmpublicējumu atēlus utt.

Uzrādītie trūkumi būtu lielā mērā novērsti, ja Andrejam Upītim rakstu sastādīšanā un savākšanā būtu palīdzējis kompetenta redakcijas koleģija. Atzīstamu darbu gan ir veikuši izdevniecības redaktori, sevišķi M. Šumane, bet viņi, protams, nevar atzstāt redakcijas koleģijas darbu.

Neapšaubāmi, ka ar plašo Kopoto rakstu izdevumu Andreja Upīša lielais mūža darbs vēl drošāk ieiet latviešu tautas kultūras vērtību krātuvē, izejas vēl spīgtāk, redzamāk, top it kā taustāmāks. Biedrs Staļins māca:

«Padomju ļaudis atzīst, ka katrai nacijai — vienai — vai tā ir liela vai maza, ir savas kvalitatīvas īpatnības, sava specifika, kas pieder tikai viņai un kuras nav citām nacijām. Šis īpatnības ir tas ieguldījums, ko katra nacija fenes pasaules kultūras kopējā krātuvē un to papildina, padara bagātāku».

Andreja Upīša darbs ir ievērojama daļa no tā, ko latviešu tauta fenes cilvēces kultūras vērtību krātuvē.

Pie vienmēr dzīvajiem avotiem

Kā redzam, A. Upīts atrodas ne tikai vēstosās daļliteratūras augstākajās virsotnēs, bet augstu paceļas arī dramaturģijā, ko daudzli uzskata par literārās mākslas sarežģītāko un grūtāko žanru. Viņš uzrakstījis vairākus desmitus dažādu žanru lugu. Viņa dramaturģija principiāli, ideoloģiski, arī stilistiski radikāli atšķiras no visas latviešu iepriekšējās dramaturģijas — no R. Blaumaņa lugām, ar savu realizmu — arī no ģeniālā J. Raiņa dramaturģijas. A. Upīša lugas ar savām mākslinieciskajām īpatnībām, kā arī ar saviem kvantitatīvajiem apmēriem, diapazonu stāv latviešu padomju dramaturģijas pirmajās rindās. Bet realistiskās traģedijas žanrā A. Upīts pagaidām vēl ir vienīgais lielmeistars Padomju Latvijā.

Vairāk atbildības par mākslas darbu radišanu

Partijas XIX kongress spilgti apgaismoja Padomju valsts tālākās attīstības ceļu, sniedzot noteiktus uzdevumus un darbības programmu katrai mūsu dzīves nozarei. Šīs programmas neatlaidīga un pilnīga izpilde ir nosacījums padomju sabiedrības pakāpeniskajā pārejā uz komunismu.

Padomju Latvijas attīstības varenais plūdums, viņa socialistiskās īstenības brīnīgi bagātais saturs — nepieredzēti straujie ekonomikas attīstības tempi, darbaļaužu pieaugošā labklājība, kvalitatīvi jaunā padomju cilvēka izaugsme, viņa attiecību izmaiņa pret darbu un apkārtni pasauli — viss tas ir labvēlīga augsne mūsu mākslas attīstībai. Uz šīs augsnes, komunistiskās partijas vadīta, padomju valdības atbalstīta, ar krievu padomju mākslas meistaru draudzīgu palīdzību, latviešu padomju tēlotāja māksla, pārvārtot pārējās laika daudzās grūtības, ir kļuvusi par tādu, kas patiešām kalpo tautas interesēm. Ejoj socialistiskā realisma ceļu, asā cīņā pret formalisma un buržuāziskās ideoloģijas paliekām, latviešu padomju mākslinieki pēdējos gados radījuši virkni mākslas darbu, gleznu un skulptūru, no kurām vairākas ļoti atzinīgi novērtējusi kritika un plašas padomju skatītāju masas. Zināmu daļu pienākumu mākslinieki ir pildījuši. Katrā ziņā viņu labā gribā ir redzama. Bet, tikko sākam taujāt, kas no visa snieguma palicis vērtīgs līdz šai dienai, ko un par ko runā tas, kas ir palicis — mums jāapklausām tālāk, īpaši, ja runājam par glezniecību. Skulptūrā daži monumentāli darbi.

Padomju cilvēks dedzīgi mīl, cīnīs un vērtē mākslu, ik dienas griešas pie tās kā pie neizsīkstosa garīgas, morālā spēka avota.

Ar tādām prasībām Padomju Latvijas darbaļaudis ik gadus iet uz mūsu republikaniskajām mākslas izstādēm. Tāpēc līdz šim viņš no tām aiziet ne vien apmierināts.

Ar lielu interesi tika gaidīta Lielās Oktobra revolūcijas 35. gadadienai veltītās izstādes atklāšana, cerība ieraudzīt tādēļ iepriecinošāku ainu nekā līdz šim. Tomēr šīs cerības nepiepildījās.

Par nožēlošanu, ir vēl daļa tādu mākslinieku, kas šīs izstādes uzskata par formālas atskaites vietu, kurā ar kaut kādiem pie rokas esošiem darbiem var dot norēķinu par valsts palastiem un komandējumiem, bet pašu iespēju kaut kādi pēdējie izstādē — kā attaisnojumu skaitīties par mākslinieku un Padomju mākslinieku savienības biedru.

Soreiz žūrija darījusi pareizi, neļaujot izstādē šīm tendencēm izpausties, aizsprostojot ceļu acīm redzamai halturai un nominalas veģetēšanas tīkšiem. Žūrija nācās noraidīt ap trim ceturtdaļām iesniegto darbu, tai skaitā vairāku spējību, nopietni nemamu mākslinieku darbus. Savā valūmā tie — gleznas un skulptūras — pēc savas ieceres stāvēja tālu no dzīves patiesības, bija mākslinieciski nejūstīgi un nepārdomāti, daudzos gadījumos mākslīgi sadomāti, sasteigti, izpildīti bez dabas novērojuma. Lielā daļā mākslinieku, īpaši jaunās paaudzes pārstāvji, nebija spējuši savus tīri labi iesāktos darbus pabeigt nederīgās, nepareizās darba metodes dēļ, par ko, citkārt, jārunā īpaši.

Tematiski ievērojamākā un nozīmīgākā glezna izstādē ir O. Skulmes «V. I. Lēņins LSDSP IV kongresā Briseļā». Ļoti atzinīgi jānovērtē mākslinieka neatlaidīgais darbs šīs gleznas radīšanā, viņa krietnās profesio-

A. LAPINS,
Staļina premijas laureats

lās īpašības. Sajā ziņā tas ir viens no solidākajiem mūsu padomju laika gleznojumiem. Bet, neraugoties uz to, meklējot pēc dziļākas mākslinieciskās vērtības, kas šim darbam varētu nodrošināt paliekošu vietu, nevaram neatzīmēt zināmu koncepcijas neskaidrību šai darbā. Gleznā redzam mēģinājumu parādīt notikumu no aculiecinieka viedokļa, kā objektīvu, ilustratīvu izziņas dokumentu. Tas nenāk par labu notikuma vēsturiski politiskās jēgas atklāšanai un emocionāla mākslinieciska tēla radīšanai. Turklāt, lai arī kādā virzienā mākslinieks būtu meklējis notikuma raksturojošu izteiksmi, vismaz divi momenti šī temata atklāšanā ir obligāti jāņem vērā: neapšaubāmā, nepārprotamā Lēņina ietekmes parādīšana uz Latvijas socialdemokrātiju tēlojamā momentā un Lēņina tēla psiholoģiskā un kompozicionālā valdība pašā gleznā. Par cik gleznā tas nav sasniegts, par tik pazeminās tās mākslinieciskais patiesīgums un vērtība.

Ja māksliniekam tas pilnā mērā nav izdevies, tā nav viņa viena paša, bet arī Mākslinieku savienības vaina, kura nav spējusi māksliniekam sniegt idejisku palīdzību.

Sinī sakarībā jāsaaka, ka lielu mākslinieciski nozīmīgu darbu rašanās mūsu tēlotāja mākslā ir noteikti saistīta ar aizskarto jautājumu. Vismaz kapitālu mākslas darbu radišanu, kas slavina republiku un tai nepieciešami vajadzīgi, nevar atstāt arī vienīgi Mākslinieku savienības spēkiem un atsevišķu mākslinieku riskam.

Otrs nozīmīgākais darbs pēc ieceres izstādē ir mākslinieku brigades V. Breiķša, U. Prēdeļa, O. Urbāna «Rīga — komunisma celtnie». Arī šinī gleznā pirmām kārtām izpaužas bezpalīdzība temata atrisinājumā, pareiza traktējuma trūkums. Kaut gan autoriem un to tika aizrādīts pašā sākumā, tie ieteicīgi turējās pie pirmās domas un neieļaidās tālākos apjēgumus. Nespiejot izvēlēties sīkta personāža ielikti bagātīgu psiholoģisku un notikumu atbilstošu savstarpējo attiecību skatu, neradās arī mākslas darbs, kas piepildītu gleznas nosaukumu, tā ideju.

Mazāk pretenziju rada P. Kozina «Pie pārbrauktuves» — darbs, kurā mākslinieks stādījis kaut arī interesantu, taču mazāku uzdevumu. Parastai mūsu īstenības ikdienas parādībai — kolchozu un pilsētu darba produkcijas apmaiņas ārējai norisei, mākslinieks atradis interesantu redzes punktu. Autokravas ar labību satiekas ar mašīnu transportu pie dzelzceļa pārbrauktuves. Tomēr simpatijas šai gleznai mazina tas, ka tā ir pārāk «vispārēja», notikums var notikt visur — Kazachijā, Latvijā, Ukrainā, un vienlīdz vēsa — jo vienaldzīgie bezpersoniskie cilvēki uz automašīnas gleznā neko neizteic, ne par ko nav ieinteresēti un tādēļ ne par ko neieinteresē arī skatītāji.

Sīzētiski interesanta ir arī S. Gelberga jauno celtnieku tematam veltītā glezna «Pavasaris», bet nekādi nevar samierināties ar tās salkano, sīkmatnīgi sadrumstalotu izpildījumu.

Ja minētajiem gleznojumiem vēl pievienojam divus trīs jau citā vietā, agrāk novērtētos V. Andrijenko, A. Naloga un L. Mošenkova diplomdarbus, tad tas ir gandrīz viss, kas sastāda izstādes tematisko mugurkaulu. Pārējie gleznojumi, kaut arī starptiem ir tāds meistari gleznots darbs

kā E. Kalniņa «Regate», kas ceļ izstādes profesionālo līmeni, taču mūsu padomju mākslas kopējām idejiskā paceluma un sabiedriskās nozīmības līmenim nekā nepievieno.

Skulptūrā izceļas A. un J. Briču darinātie V. I. Lēņina un J. V. Staļina monumentu projekti. Tie jau ir pabeigti mākslas darbi, kuri tuvojas padomju mākslas labāko sasniegumu līmenim. Tie ir pārliecinoši tēlu raksturojumā un meistari izpildījumā. Blakus autoru talantam un lielajai atbildības sajūtai, tādu rezultātu sasniegšanu veicinājuši arī autoriem sniegtā idejiskā palīdzība.

Bez šādas palīdzības, ko Mākslinieku savienības skulptūras sekcija nav spējusi sniegt saviem jaunajiem biedriem V. Albergam un O. Kalējam, tie cietuši pilnīgu neveiksmi savas skulpturālās grupas «Gorkijs un Rainis» idejiskajā traktējumā. Nemaz jau nerunājot par to, ka šie divi tautu kultūras mīļi ir tēloti it kā ārpus laika un telpas, tie ir nostādīti nepatiesā savstarpējā attiecībā. Kompozīcijā Raina tēls un žests nomāc Gorkiju.

Viena no labākām skulptūram ir L. Rezevskas «Pioniere» — patiesa, dzīva, dabīga. Samērā tuvu labam sniegunam ir A. Nollendorfa savā skulptūras grupā «Lēņins ar bērniem». Te jau ir daudz dabīguma un isti izjustu attiecību starp bērniem un lielo skolotāju. Varbūt var vēlēties mazāk patetiskas, vienkāršāku Lēņina sarunu ar bērniem.

Labs nodoms nav pilnvērtīgi realizējies E. Leimanes un I. Lāčgalves darbiņā «Biedrs Staļins pionieru vidū». Apmierinoši veidamas kompozīciju visumā, autores nav spējušas dziļi atklāt Staļina tēlu.

Ar nolūku mēs nerunājam par neapdzinām gleznieciskajiem portretiem izstādē. Tie tāpat kā skulpturālie portreti, kuru izstādē samērā daudz, nepaver ceļu uz cilvēka iekšējo pasauli. Tie ir vairāk vai mazāk profesionāli veiksmīgi ārējo vaibstu atveidi, kuri dažos gadījumos, kā, piemēram, O. Penderži Zolito-Kirī portretā, novedi līdz sausas naturalistiskai masai. Mūsu skulptūras tematiskais loks arī vēl pārāk šaurš. Tā spēj ietvert daudz vairāk, daudz plašāku un dziļāku padomju cilvēka ideju, darbības, īpašību un pārdzīvojumu skatu, nekā to dara mūsu skulptori. Arī šeit jāiet pa idejiskas padziļināšanas ceļu.

Nu, bet grafika? Vai tās attīstība ir apmierinoša? Arī nē. Staļigrafikas mums tikpat kā nemaz nav — tikai dažādi atsevišķi, bikli mēģinājumi. Mūsu grafiki tiklab garīgi, kā materiāli mēģina pārtikt no Valsts izdevniecības pasūtītām ilustrācijām. Un tomēr, arī šeit līdz prasību augstumiem ir ļoti tālu.

Tādējādi, lai arī kural mūsu tēlotāja mākslas nozarei pieskaramies un mēģinām tās sasniegumus nolikt blakus mūsu socialistiskās īstenības un komunistiskās celtniecības prasībām, tūlīt saduramies ar lielu vispārēju atpalcību, pārliecinošām, ka mākslinieki un mākslas darbinieki nepilda savus uzdevumus ar pienācīgu atbildības sajūtu, maz un nepietiekami rūpējas par savu idejiski māksliniecisko izaugsmi, neizmanto visas padomju socialistiskās dzīves sniegtās iespējas sava jaunrades darba pacelšanai augstākā pakāpē.

Tagad, kad visi padomju ļaudis, cieši saliedējušies ap komunistisko partiju, let cīņā par partijas XIX kongresa sprauto uzdevumu izpildīšanu, daudz atbildīgāks kļūst darbs visās komunisma jauncelmes nozarēs. Tas kļūst atbildīgāks arī mūsu tēlotājiem māksliniekiem.

Vija Bergmaņa 60 mūža un 40 darba gadu atcerē veltītu vakaru. LPSR Tautas mākslinieka, Staļina premijas laureata A. Ammaņa-Briedļa referāts. Jubilāra godināšana. Sākums plkst. 20.

12. decembrī ZA Fundamentālajā bibliotēkā V. Sadovņikovas lekcija «Jaunākie bibliografiskie izdevumi un to izmantošana zinātniskā darbā». Attiecīgās literatūras izstāde. Zinātniskās filmas demonstrējums. Sākums plkst. 19.

Latvijas Padomju mākslinieku savienībā grafiku sekcijas sanāksme. Sākums plkst. 19.

13. decembrī Mākslas darbinieku namā Latvijas Teatra biedrība rīko Muzikālās komedijas teatra direktora

Vjetnamas Tautas armijas panākumi

Prese ziņo par Vjetnamas Tautas atbrīvošanas armijas sekmīgajām kaujās operācijām pret franču kolonizatoru karaspēku. Oktobra sākumā, Tautas atbrīvošanas armijas vienību straujā uzbrukuma rezultātā ziemeļrietumos no Hanojas tika atbrīvota no ienaidnieka svarīgā nocietinātā vieta Ngia-Lo.

Pēc Ngia-Lo atbrīvošanas vjetnamišu karaspēks sāka lielu uzbrukumu simts jūdžu platā frontē pret franču nocietinājumu joslas priekšējiem posteņiem. Interventu karaspēka daļas, nespedamas izturēt Tautas atbrīvošanas armijas spēcīgo spiedienu, sāka nekārtībā atkāpties, pametot visus savus kara mantu krājumus un noliktavas.

Dažu dienu laikā franču okupanti bija spiesti atstāt ievērojamu teritoriju un pazaudēja lielu skaitu karavīru un virsnieku. Tautas atbrīvošanas armijas augstākās virspavēlniecības pārstāvja paziņojumā teikts, ka 40 kauju dienās vjetnamišu karaspēks Ziemeļvjetnamas frontēs vien iznīcinājis 8500 ienaidnieka karavīru un virsnieku.

Raksturojot militāro stāvokli Ziemeļvjetnamā un Tautas atbrīvošanas armijas pēdējā laikā izcīnīto uzvaru rezultātus, Vjetnamas informācijas agentūra norāda, ka Tautas atbrīvošanas armijas vienības forsējušas Melno upi, pārrāvušas ienaidnieka aizsardzības joslu upes labajā krastā un atbrīvojušas Son-La pilsētu, kas atrodas vairāk nekā 200 kilometru ziemeļrietumos no Hanojas, un gandrīz visu Son-La provinci, kā arī trīs rajonus Lai-Cu provincē.

Franču karaspēka mēģinājums izdarīt uzbrukumu Fu-To virzienā, lai pārgrieztu Tautas atbrīvošanas armijas vienību apgādes līniju un izglābtu savas aizsardzības pozīcijas Melnās upes labajā krastā, cieta neveiksmi. Vjetnamišu karaspēks, atminējot ienaidnieka nodomu, prata ātri pārgrupēties un nodarīja uzbruktošajam ienaidniekam nopietnus zaudējumus, piespiežot to atkāpties uz izejas pozīcijām. Panākumu iedvesmotie Tautas atbrīvošanas armijas karavīri ne vien atsit visus pretuzbrukumus, bet arī turpina virzīties uz priekšu, atbrīvojot aizvien jaunus rajonus no okupantiem.

Savā pārskata referātā partijas XIX kongresā biedrs G. Maļenkova norādīja, ka «pasaules kapitalistiskās sistēmas stāvokli pašreiz sarežģī tas, ka sakarā ar karu un nacionālās atbrīvošanas cīņas jaunu kāpinājumu kolonijās un atkarīgajās zemēs faktiski notiek imperialisma kolonijālās sistēmas saīršana.» Vjetnamā ietilgušais karš, ko franču imperialisti izraisīja, lai nomāktu vergu jūgā vjetnamišu tautu, ir vispilnīgākais pierādījums tam, ka imperialistu kolonijālā politika lemta neveiksmē.

Ar katru dienu vērsas plašumā partizanu kustība franču karaspēka okupētajā teritorijā. Daudzās partizanu vienības, sadarbojamās ar Tautas atbrīvošanas armijas daļām, nodara ienaid-

niekam nopietnus zaudējumus, iznīcinot dzīvo spēku un tehniku. Vjetnamas informācijas agentūra ziņo, ka partizāni šogad iznīcinājuši vairāk nekā sešus tūkstošus ienaidnieka karavīru, simtiem franču posteņu, uzspīdzinājuši desmitiem lielu noliktaņu ar apbruņojumu un municiju, izpostījuši vairākus tiltus, nolaiduši no slēdēm desmitiem ienaidnieka kara ešelonu.

Franču kolonizatoru zaudējumi Vjetnamā ar katru gadu pieaug. Saskaņā ar pēdējiem franču datiem, tie visa kara laikā pārsnieguši 219 tūkstoš nonāvētu un ievainotu karavīru, franču pazaudējuši vairākus tūkstošus tanku un bruņumašīnu, ap 300 lidmašīnu, daudz artilērijas un cita apbruņojuma.

«Netīrais karš» Vjetnamā dārgi izmaksā Francijas tautai. Katru gadu izdevumi šai laupīšanas dēļi sasniedz vairākus simtus miljonu franku. Plašās darbaļaužu masas Francijā spiestas nest uz saviem pleciem šo smago slogu monopolistu saujīgas labā, to vīru labā, kas uz Vjetnamas tautas asinīm rēķina raudz pasakainu virspēju.

Francijas demokrātiskās un progresīvās aprindas stingri un apņēmīgi vērsas pret šo «netīro karu», prasa pārtraukt un izvērtēt no Vjetnamas franču karaspēku.

Francijas valdība, smago sakāvu dēļ nokļuvusi pavisam nelāgā stāvoklī, cenšas visvisādi slēpt no franču tautas patiesību par Vjetnamu un mēģina izskaidrot sava karaspēka neveiksmes ar... nelabvēlīgajiem laika apstākļiem.

Aiz franču kolonizatoriem Vjetnamā stāv amerikāņu imperialisti, kas, sniedzami palīdzību saviem jaunākajam partnerim agresijas lietās, tiecas nodibināt un nostiprināt savu kundzību šajā zemē, pārvērst to par kara bāzi pret Ķīnas Tautas Republiku un nacionālās atbrīvošanas kustību Malajā, Taizemē un Birmā. Amerikāņu monopoli bez jebkādam ceremonijām nekautrēdamies sagrābj franču okupētajā teritorijā svarīgākās ekonomikas nozares. Saigonā iekārtojušas daudzas amerikāņu militāras, ekonomiskās un citāda veida «misijas», kas faktiski kļuvušas par franču okupētās teritorijas saimniekiem. Tās diktē savus likumus franču okupācijas varas iestādēm un Bao Daja marionešu valdībai.

Amerikāņu kara kurinātāji sūta uz Vjetnamu aizvien vairāk apbruņojuma franču ekspedīcijas korpusam. Tikai pēdējo divu gadu laikā vien amerikāņu imperialisti nosūtījuši uz Vjetnamu ap 400 tanku, vairāk nekā 250 lidmašīnu, lielu daudzumu smagās un vieglās artilērijas, 80 tūkstoš šauteņu, vairākus miljonus patronu utt.

Vjetnamas tautas sekmīgā cīņa par brīvību un neatkarību, kuras rezultātā atbrīvotas vairāk nekā deviņas desmitdaļas teritorijas, modina sirsnīgas simpatijas visā miera mīlošajā cilvēcē un vispirms socialisma un demokrātijas nomētnē.

I. Bočarņikovs

Vjetnamā

Francijas nacionālās aizsardzības ministrs Plevens, runādams par franču ekspedīcijas korpusa sakāvi Ziemeļvjetnamā, izskaidroja šo sakāvi ar... nelabvēlīgiem atmosfēriskiem apstākļiem.

OKUPANTIEM
SMACIGI

B. Jefimova zīm.
(«Krokodil»)

ŠONEDĒĻ

Sodien LVU aulā Andreja Upīša 75 gadu jubilejai veltīta LPSR Zinātņu akadēmijas, Latvijas Padomju rakstnieku savienības un Latvijas Valsts universitātes zinātniskā konference. Sākums plkst. 12.

Konservatorijas zālē 3. kamer-mūzikas vakars. Piedalās Lietuvas PSR Filharmonijas stīgu kvartets — E. Paulauskas (1. vijole), K. Kalinauskaitis (2. vijole), J. Flečinskis (alts), M. Senderovs (čells) un solisti N. Nikejeva (soprāns) un V. Rubackis (baritons). Pie klavierēm E. Dinlikaitis. Sākums plkst. 20.

8. decembrī Akademiskajā Dramas teātrī Andreja Upīša 75 gadu jubilejas svinīgā sēde. Sākums plkst. 19. Ieeja ar ielūgumiem.

Latvijas Padomju mākslinieku savienībā gleznotāju sekcijas sanāksme. Sākums plkst. 19.

LRAP Kultūras namā, Amatu ielā 5, Latvijas Lauksaimniecības akadēmijas studentu tautas deju vakars. Sākums plkst. 20.

9. decembrī Latvijas Padomju mākslinieku savienībā teatra dekoratoru un noformētāju sekcijas sanāksme. Sākums plkst. 19.

Filharmonijas zālē 7. simfoniskais koncerts. Piedalās Radiokomitejas orķestris, solisti A. Vāne, E. Volšteine, P. Grāvelis. Dirģents L. Hudoļs. Sākums plkst. 20.

10. decembrī Mākslas darbinieku namā Latvijas Teatra biedrība rīko Muzikālās komedijas teatra direktora